

Aktuální otázky lidských práv

Vážené dámy a pánové,

českou kotlinou vedle předvolebních pŕetek rezonovaly koncem září také dvě důležité události týkající se menšin. Veřejnost, zdá se, považuje za problém nošení šátků do vzdělávacích zařízení, na což doplatily dvě studentky jedné pražské školy. Nutno podotknout, že se nejednalo o burku či nikáb, ale o pouhý šátek. Dle čerstvých zpráv by údajně měly šátky vadit také u zdravotních sester. Předpokládám, že jako kus látky je šátek omyvatelný, tudíž hygienické důvody by měly být vyloučeny. Kromě čiré netolerance mě pak žádné jiné důvody už nenapadají. Pokud tomu všemu dobře rozumím, tak se vůči těm osobám, jež se chtějí integrovat do společnosti (vystudují zdravotnický obor a najdou si v něm práci), vymezujeme a tlačíme je na okraj. Právě ti lidé, kteří se pokusili zařadit, si odnášejí špatnou zkušenost, kdy nad jejich odborností zvítězí většinový předsudek. Jejich potomci, kteří již mohli být s českou společností zcela ztotožněni, si tak patrně vyslechnou hořké příběhy a budou mít o důvod méně snažit se integrovat. Na případu

svého rodiče totiž vidí, že stejně budou považováni za jiné a nevítané. Pro společnost neexistuje mnoho horších nápadů, než si vytvořit negativně naladěnou menšinu, nám se to daří realizovat přímo ukázkově.

Exemplárním případem budiž letitý problém vzdělávání romských žáků, který se nyní dostává na unijní úroveň. Evropská komise zahajuje proceduru s Českou republikou, na jejímž konci může stát až spor u Soudního dvora. Evropský soud pro lidská práva si s naší zažitou praxí zcela neporadil, lucemburský soud disponuje přeci jen většími pákami, tak uvidíme, zda jich bude muset použít.

V této atmosféře malé tuzemské zatuchlosti působí návštěva šestaosmdesátiletého amerického soudce, který má patnáct dětí a jednapadesát vnoučat a denně si dopřává několikakilometrové výběhy, jako zjevení z jiného světa. Více se dočtete v reportáži Heleny Bončkové.

Krásný podzim přeje
za Centrum pro lidská práva a demokratizaci
Hubert Smekal.

Obsah

„Přinášet lidem spravedlnost je pocit, který si nemůžete koupit.“

1) Mezinárodní trestní spravedlnost | 5

Možnosti Mezinárodního trestního soudu vyšetřovat zločiny na Ukrajině a v Islámském státu
Náznaky pozitivní komplementarity před Mezinárodním trestním soudem

2) Evropský systém ochrany lidských práv | 9

Omezení svéprávnosti – ochrana či porušení lidských práv?

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva | 11

Právo na soukromí vs. svoboda projevu

Viktor Orbán a stav maďarské demokracie

4) Česká republika a lidská práva | 14

Stručně k absenci odborné debaty v kauze muslimských šátků

Evropská komise zvedla téma diskriminace romských žáků

+ Monitoring lidskoprávních publikací: Přehled aktuálních článků o lidských právech

Servis pro zájemce o lidská práva na webu Centra

Pokud se zajímáte o lidská práva, na webu Centra najdete několik zajímavých stránek, které by vám mohly usnadnit práci. Je tam například seznam letních škol, které můžete letos navštívit, včetně deadlineů, školného a odkazů.

Na webu je i *beta verze* našeho Manuálu k výzkumu lidských práv s řadou odkazů na užitečné zdroje včetně výzkumných mezinárodněprávních a lidskoprávních manuálů amerických univerzit nebo lidskoprávních blogů.

Více na www.centrumlidskaprava.cz.

„Přinášet lidem spravedlnost je pocit, který si nemůžete koupit.“

Konference a diskuze k soudnímu řízení na Nejvyšším soudě

Helena Bončková

Koncem září se na Nejvyšším soudě uskutečnily hned dvě zajímavé akce, které neušly naší pozornosti. Dne 22. září 2014 se konal kulatý stůl s americkým soudcem Johnem Cliffordem Wallacem, jenž přednesl příspěvek s názvem „Současné výzvy justice Spojených států amerických“. O dva dny později se pak uskutečnila konference k problematice délky soudního řízení, v rámci níž zazněly příspěvky soudců a právních praktiků z několika koutů Evropy, jakož i dva příspěvky již zmíněného soudce Wallace.

Co soudce nosí pod talárem?

John Clifford Wallace je seniorním federálním soudcem a emeritním předsedou Odvolacího soudu v Kalifornii. Do funkce byl jmenován prezidentem Richardem Nixonem. Už samotná osobnost soudce Wallace si zaslouží několik slov. Tento šestaosmdesátiletý neuvěřitelně vitální pán (otec 15 dětí, dědeček 51 vnoučat a pradědeček 7 pravnoučat![1]) svůj příspěvek a následnou diskuzi zahájil větou: „Není špatných otázek. Pokud chcete vědět, co běžně nosím pod talárem, tak vám to klidně povím.“ – čímž vytvořil prostor pro pokládání v podstatě jakýchkoliv otázek. Ve svém příspěvku nejprve nastínil vznik a vývoj justice ve Spojených státech, následně se věnoval soudcovské samosprávě, financování soudnictví a otázce přidělování soudní agendy jednotlivým soudcům.

Jako problém v americké justici označil způsob ustanovování do funkce soudců státních soudů, kteří jsou ve valné většině amerických států voleni občany. Za účelem svého zvolení proto vedou rozsáhlé kampaně, jež jsou financovány soukromými donory, což pochopitelně vyvolává pochybnosti o jejich soudcovské nezávislosti. „Nemohu však říci, zda jsou lepší federální nebo státní soudci. Jednoduše vycházejí z jiného prostředí.“ Soudce Wallace však rovněž v této souvislosti s lehkou nadsázkou podotknul, že zatímco federální soudci poté, co jsou ustanoveni do funkce, povětšinou nezůstanou v pravidelném v kontaktu se svými „přáteli“ ze soukromé sféry, státní soudci ano.

Zajímavé byly rovněž jeho postřehy ohledně tzv. soudního aktivismu. Podle názoru soudce Wallace rozdíl mezi soudním aktivismem a soudní zdrženlivostí spočívá ve víře v demokracii. Soudní aktivisté jsou přesvědčeni o tom, že demokracie má řadu nedostatků, a ty se

Brian Hutchinson, zdroj: Nejvyšší soud.

pak snaží odstranit prostřednictvím závazných soudních rozhodnutí. „Není žádným tajemstvím, že jsem zastáncem soudní zdrženlivosti (*judicial restraint*), neboli – jak raději říkám – respektu soudů (*judicial respect*) k ostatním složkám státní moci a k lidu jako takovému.“ Soudce Wallace diskuzi uzavřel sympatickým konstatováním, že nikdy nelitoval toho, že se stal soudcem (byť předtím působil jako úspěšný – a jak podotknul – mnohem lépe placený právník v soukromé sféře): „Přinášet lidem spravedlnost je pocit, který si nemůžete koupit.“ Vitálnost soudce Wallace lze rovněž dokreslit jeho extrémně nabitým programem v České republice, jakož i skutečností, že jeden z prvních dotazů, který organizátorům položil, mířil na možnosti běhání v Brně, neboť denně běhá několik mil. Po kulatém stole se proto odebral sportovat do lužáneckého parku.

Od Dickense k platebnímu rozkazu

Mezi panelisty konference k délce řízení zasedly neméně zajímavé osobnosti. Kromě již zmíněného soudce Wallace rovněž bývalá předsedkyně rakouského Nejvyššího soudu Irmgard Griss, někdejší předseda Nejvyššího soudu Maďarska a řadu let rovněž maďarský soudce u Evropského soudu pro lidská práva András Baka, irský právník Brian Hutchinson a soudce Krajského soudu v Praze Vojtěch Cepl. Z pohledu lidskoprávníků má možná nejzajímavější profesní příběh maďarský soudce Baka, který se po svém návratu ze Štrasburku stal předsedou Nejvyššího soudu. V důsledku Orbánových reforem však byl přijat zákon, který nově stanovil, že předseda Nejvyššího soudu musí mít alespoň pětiletou vnitrostátní soudní praxi, což předseda Baka nesplňoval, neboť většinu času působil právě u ESLP. Svě funkce předsedy maďarského Nejvyššího soudu byl

proto zbaven, což vyvolalo velkou solidaritu předsedů Nejvyšších soudů napříč Evropou a Sít' předsedů Nejvyšších soudů Evropské unie Baka jmenovala čestným předsedou. Baka se rovněž obrátil se stížností na ESLP a svůj spor s maďarskou vládou vyhrál. Evropský soud pro lidská práva však v předmětných souvislostech trochu překvapivě konstatoval porušení čl. 10 Úmluvy, tj. svobody projevu. [2] Jiří Kmec, jenž konferenci moderoval, tak příspěvek soudce Baky trefně zahájil rétorickou otázkou, o tom, že soudce Baka nepochybně nečekal, že se po letech působení jako soudce ESLP stane jedním ze stěžovatelů zahajujících řízení před tímto soudem.

Bakův příspěvek se týkal nepřiměřené délky řízení v kontextu rozhodování Evropského soudu pro lidská práva. Baka připomněl, že ESLP ve své judikatuře nikdy nestanovil konkrétní délku řízení, jež by byla zásadně nepřiměřená (což např. obhájci tzv. Klausovy amnestie veřejnosti tvrdili). Naopak ESLP ve svých rozhodnutích formuloval skutečnosti, které je při posuzování přiměřenosti délky řízení třeba posoudit. Těmito jsou např. obvyklá délka lhůt v civilním nebo trestním řízení, složitost věci, chování stěžovatele a postup státních orgánů, specifické okolnosti případu apod.

Irgard Griss zahájila svůj příspěvek citacemi z Charlese Dickense, který je jejím oblíbeným autorem. V jeho díle vyzdvihla hned několik momentů, v nichž kritizuje práci soudů v tehdejší době. Závěrem formulovala několik zásad pro soudce, kterými by se měli řídit. Podle ní by soudci měli nejvíce času věnovat přípravě případu a ujasnit si, které argumenty stran vyžadují vysvětlení, které právní normy budou aplikovány, které právní otázky jsou pro rozhodnutí ve věci relevantní a jaké důkazy musí být předloženy. Soudce by se měl snažit účastníky řízení pochopit a být ve své komunikaci s nimi, jakož i v odůvodnění rozhodnutí, srozumitelný: „To, čemu bylo skutečně porozuměno a co

bylo pečlivě promyšleno, lze vyjádřit jasně a jednoduše.“ Podle soudkyně Griss dobří soudci respektují své spoluobčany, dodržují právo, ale nejsou slepí vůči životní realitě, nevidí právo pouze jako cíl sám o sobě, ale jako proces nastolování a zajištění spravedlivé a mírové společnosti.

Soudce Vojtěch Cepl, jak je (v dobrém slova smyslu) jeho zvykem, rozvířil stojaté vody několika provokativními myšlenkami stran české justice. Zejména zdůraznil, že byť se Česká republika objevuje na čelních místech v Evropě, pokud jde o rychlost soudního řízení, tyto statistiky jsou nahnány zejména řízeními, v nichž jsou vydávány platební rozkazy. Česká veřejnost však justici nehodnotí těmi 99 % řízení o platebních rozkazech, které vyřeší soud obratem, nýbrž tím 1 % případů, které se táhnou roky. Konstatoval rovněž, že zatímco kdysi se v civilním soudním řízení uplatňovala zásada materiální pravdy a řízení v podstatě vládli dlužníci, pro které nebyl problém se ze sporu „vyvléci“, dnes je tomu přesně naopak – uplatňuje se zásada pravdy formální a civilní proces je nastaven tak, že mu fakticky vládou věřitelé.

Velmi zajímavý příspěvek o alternativním řešení sporů přednesl závěrem rovněž irský právník Brian Hutchinson. Mottem příspěvku byl irský citát „some horses are better for certain courses“ (neboť Irsko je známo svými dostihovými závody). Podle Hutchinsona existuje řada způsobů alternativního řešení sporů a každý z nich je vhodný pro jiný případ. Přesto většina právních úprav v Evropě je z nějakého důvodu přesvědčena, že soudní řízení představuje lék pro všechny z nich.

Poznámky:

[1] J. Clifford Wallace Data, International Center for Law and Religion Studies. Dostupné z www.iclrs.org.

[2] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 5. 2014, *Baka proti Maďarsku*, stížnost č. 20261/12.

Soudce J. C. Wallace, zdroj: Nejvyšší soud.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Možnosti Mezinárodního trestního soudu vyšetřovat zločiny na Ukrajině a v Islámském státu

Jan Lhotský

Během první poloviny roku 2014 se v každodenním zpravodajství usadilo informování veřejnosti o dvou různých konfliktech, jejichž vznik a pozdější eskalaci by ještě před rokem nikdo neočekával.

Na jedné straně se jedná o krizi na Ukrajině, v jejíž první fázi došlo ke krvavému potlačení demonstrantů na kyjevském Náměstí nezávislosti, ve druhé fázi došlo k faktickému odtržení Krymu a jeho připojení k Ruské federaci a ve fázi třetí k ozbrojenému konfliktu ve východní části Ukrajiny. Na straně druhé se jedná o vzestup islamistické teroristické organizace Islámský stát, jež v současné době ovládá rozsáhlá území Sýrie a Iráku, kde vyhlásila nezávislý stát, a je zodpovědná za četná porušování lidských práv.

Jak víme, v Haagu sídlí Mezinárodní trestní soud (MTS), jehož smyslem je vyšetřovat zločiny podle mezinárodního práva. Může tedy MTS v rámci uvedených konfliktů v blízké budoucnosti přispět k prosazení mezinárodní trestní spravedlnosti?

Klíčovým slovem pro zodpovězení této otázky je „jurisdikce“. Co se týče Ukrajiny, její politická reprezentace dosud nepřistoupila k Římskému statutu, Ukrajina tedy zatím smluvní stranou není. Po krveprolití

na kyjevském náměstí v únoru 2014 ukrajinský parlament vydal prohlášení ve smyslu čl. 12 odst. 3 Římského statutu přijímající jurisdikci soudu (viz Bulletin 2/2014). Uvedené prohlášení tak sice umožňuje MTS vyšetřovat zločiny spáchané na Ukrajině, je však formulováno velmi restriktivně, jelikož soudu předává jurisdikci k vyšetřování zločinů spáchaných pouze v období mezi 21. listopadem 2013 a 22. únorem 2014.

Události na Ukrajině spáchané ve vymezeném období v současné době hodnotí žalobkyně MTS v rámci tzv. předběžného šetření a je na ní, zda bude vyšetřování skutečně zahájeno. V rámci uvedeného časového rozpětí by tak mohl být vyšetřován bývalý prezident Viktor Janukovyč a jeho spolupracovníci za nařízení zásahů proti neozbrojeným demonstrantům na kyjevském náměstí, jejichž výsledkem bylo přibližně sto civilních obětí.

Tyto události by vzhledem k jejich rozsahu mohly být kvalifikovány jako zločin proti lidskosti. Co se týče dalších zločinů, které by teoreticky mohly spadat do jurisdikce soudu, je namísto diskutovat o tom, zda lze zabránit poloostrova Krym Ruskou federací kvalifikovat jako zločin agrese. Vůči tomuto zločinu však bude mít MTS jurisdikci nejdříve v roce 2017. [1] Na občany nesmluvních stran však beztak nebude možné jurisdikci aplikovat, třebaže by byl zločin agrese spáchan na území strany smluvní.

S ohledem na další fázi ukrajinské krize, a sice ozbrojený konflikt ve východní části země podporovaný

Prime Zeid, autor W1219, Wiki

Viktor Janukovyč, autor Igor Kruglenko

rovněž ze strany Ruska, relevantním se zdá být zejména vyšetřování páčání válečných zločinů. Příkladem takového zločinu může být hojně medializované sestřelení dopravního letadla dne 17. července, při kterém zahynulo všech 298 členů posádky a personálu na palubě. Případné válečné zločiny by však mohl MTS vyšetřovat pouze za předpokladu, že by Ukrajina vydala nové prohlášení podle čl. 12. odst. 3 Římského statutu, příp. by se mohla stát jeho smluvní stranou.

Co se týče druhého z konfliktů zmíněných v úvodu, je pro něj charakteristické, že se odehrává na území dvou států, a to Sýrie a Iráku. V Sýrii probíhá již třetím rokem občanská válka, z jejíž beznaděje postupně rostla a získávala kontrolu nad územím extremistická organizace Islámský stát v Sýrii a Levantě, později přejmenovaná pouze na Islámský stát. Tato je zodpovědná za rozsáhlá porušování lidských práv.

Sýrie není smluvní stranou Římského statutu a naposledy v květnu 2014 smetly v Radě bezpečnosti OSN Rusko a Čína ze stolu francouzský návrh rezoluce na postoupení situace v Sýrii Mezinárodnímu trestnímu soudu (viz Bulletin 5/2014). Co se týče území Sýrie, cesta k potrestání viníků nejvážnějších mezinárodních zločinů je tedy v nedohlednu, stejně jako konec občanské války samotné.

Když se Islámský stát rozšířil za hranice Sýrie, začal vykonávat svoji krutovládu také v severní části iráckého území. Akty porušování lidských práv ze strany této organizace by pravděpodobně bylo možné kvalifikovat jako zločiny proti lidskosti a válečné zločiny, ani Irák ovšem není smluvní stranou Římského statutu.

V této souvislosti je namísto zmínit, že nový Vysoký komisař OSN pro lidská práva nastoupivší do funkce 1. září 2014, jordánský princ a dlouholetý vrcholný diplomat Zeid Ra'ad Al-Husein, při svém zářijovém vystoupení v Radě OSN pro lidská práva vyzval Irák, aby se připojil k Mezinárodnímu trestnímu soudu. [2]

Vzhledem ke spojení irácké vlády s USA a probíhajícím leteckým útokům na cíle Islámského státu je však otázkou, zda se Irák v blízké době rozhodne k Římskému statutu připojit. [3] Situace tedy zůstává taková, že MTS v současné době nemá jurisdikci vůči území, které je ovládáno Islámským státem.

Vzhledem k rozsahu páčání zločinů podle mezinárodního práva ze strany uvedené organizace může být namísto uvažovat rovněž o zřízení zvláštního trestního tribunálu. Realizaci takové myšlenky, stejně jako postoupení určité situace Mezinárodnímu trestnímu soudu Radou bezpečnosti OSN, však vzhledem k současným prioritám některých stálých členů Rady bezpečnosti bohužel nelze reálně očekávat.

Poznámky:

[1] Podmínky aplikace zločinu agrese byly vyjednány na revizní konferenci v Kampale v roce 2010. K jeho zahrnutí do jurisdikce MTS je nutné, aby uvedený dodatek ratifikovalo nejméně 30 států a po 1. 1. 2017 rovněž schválilo Shromáždění smluvních stran Římského statutu MTS.

[2] Princ Zeid je prvním muslimem ve funkci Vysokého komisaře OSN pro lidská práva.

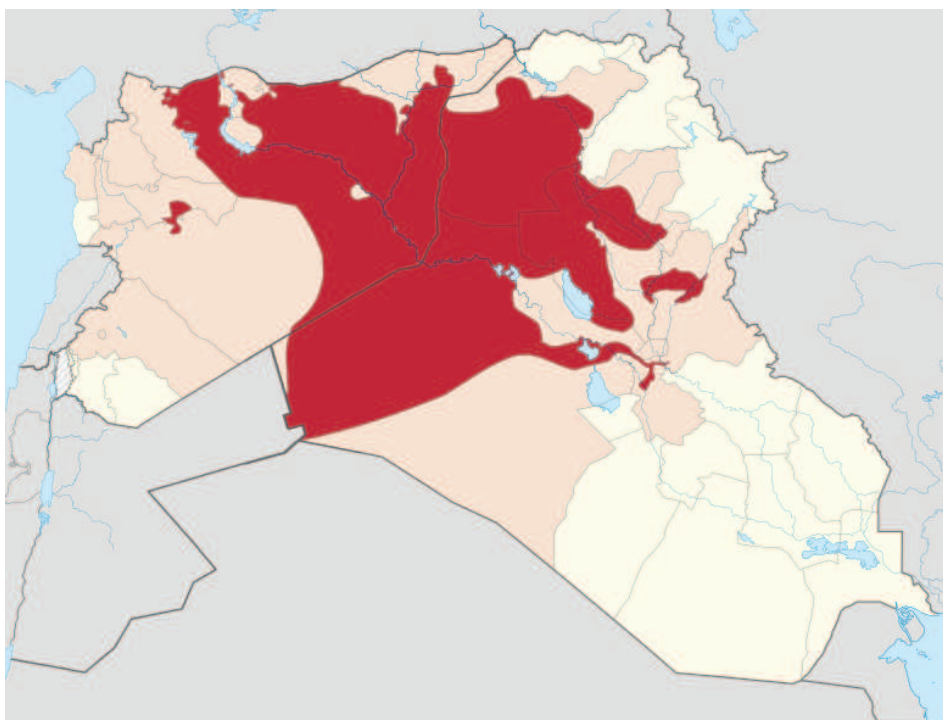
[3] Vzhledem k přítomnosti pozemních jednotek USA v Iráku během uplynulého desetiletí nebylo v zájmu USA, aby se Irák stal smluvní stranou Římského statutu.

Zdroje:

Iraq, Syria top priorities for new UN human rights chief, UN News Centre, 21. září 2014 (http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=48661#VB8Bqfl_sb0).

Russia, China block Security Council referral of Syria to International Criminal Court, UN News Centre, 21. září 2014 (http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=47860#VB76kPl_sb0).

Ukraine, International Criminal Court, 21. září 2014 (http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/structure%20of%20the%20court/office%20of%20the%20prosecutor/comm%20and%20ref/pe-ongoing/ukraine/Pages/ukraine.aspx).

Islámský stát, autor: NordNordWest, Speesh531, Wiki.

Náznaky pozitivní komplementarity před Mezinárodním trestním soudem

Veronika Bazalová

V minulém roce jsme se v Bulletinu věnovali vývoji řízení s libyjskými představiteli, kteří se ocitli před Mezinárodním trestním soudem (MTS) kvůli podezření ze spáchání mezinárodních zločinů během libyjské revoluce v roce 2011. Těmito osobami jsou Saif al-Islám Kaddáfí, syn bývalého vůdce Libye Muammara Kaddáfího a libyjský politik Abdulláh al-Senussi, šéf libyjských tajných služeb. Nutno zdůraznit, že obě řízení byla doposud ve své přípravné fázi, kdy se zjišťovalo, zda jsou projednávané věci přípustné pro řízení před MTS.

Přípustnost řízení úzce souvisí s principem komplementarity. Na tomto principu je postaveno celé působení Soudu [1] a vyjadřuje zásadu, že národní soudy daného státu mají před jurisdikcí MTS přednost. Podmínkou přípustnosti řízení je tedy takový stav, kdy případ není vyšetřován nebo stíhán národními orgány anebo kdy stát není ochoten či schopen takové vyšetřování nebo stíhání skutečně vést [2].

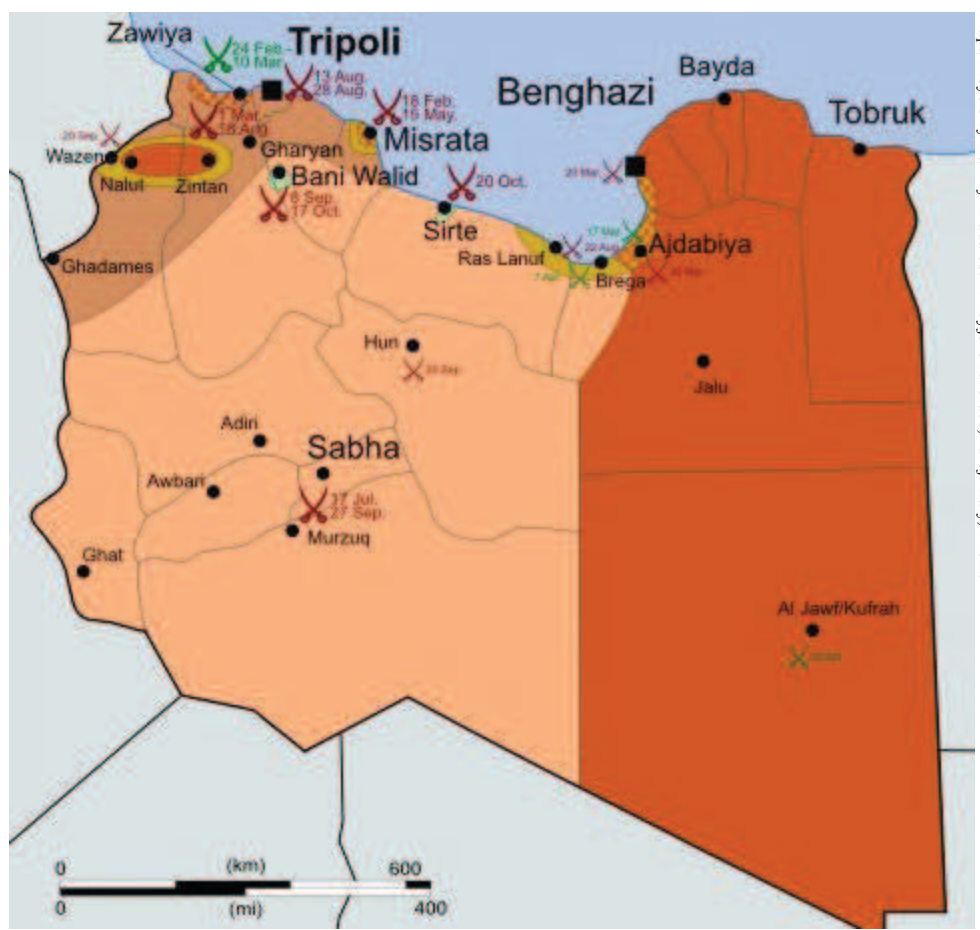
V minulém roce přípravný senát rozhodl o přípustnosti řízení proti Kaddáfímu a nepřípustnosti řízení proti Senussimu (blíže viz Bulletin 10/2013). V případě Kaddáfího přípravný senát shledal, že libyjské orgány neprošetřují stejně jednání jako MTS a že Libye je navíc neschopná Kaddáfího skutečně stíhat, jelikož jej nemá ve své moci [3]. Nepřípustnost řízení proti Senussimu před MTS byla naopak postavena na tom, že libyjské orgány vyšetřují stejný případ a že jsou i ochotné a schopné ho skutečně vyšetřit. Libye se odvolala proti prvnímu rozhodnutí. Senussiho obhájce před MTS se odvolal proti druhému rozhodnutí.

Odvolací senát rozhodl o podaných odvoláních v květnu a červenci 2014. V obou případech potvrdil rozhodnutí přípravného senátu. V případě Kaddáfího odvolací senát vyjádřil, že národní vyšetřování musí plně zrcadlit vyšetřování žalobce MTS, a to jak v prošetřované osobě,

tak v prošetřovaném jednání. Libye ani v odvolacím řízení neprokázala, že prošetřuje na národní úrovni stejnou věc jako žalobce MTS. Odvolací senát se z toho důvodu už nevyjádřil k dalšímu spornému bodu, tedy zda je Libye schopná věc vyšetřit vzhledem k tomu, že Kaddáfí není v moci státních orgánů. Je pouze otázkou času, kdy bude v jiném případě namítána schopnost/neschopnost státu věc vyšetřit, a soud se tak k této otázce a základním kritériím, které je třeba zohlednit, mohl vyjádřit již nyní. Tato nová záležitost bude muset být znovu podrobena celému rozhodovacímu procesu.

Mnohem zajímavější je ovšem rozhodnutí odvolacího senátu v případě Senussiho. Odvolací senát opět potvrdil rozhodnutí přípravného senátu a trestní řízení proti Senussimu před MTS označil za nepřípustné. Senussiho obhájce před MTS napadl prvoinstanční rozhodnutí, jelikož se domníval, že přípravný senát nesprávně posoudil ochotu a schopnost Libye skutečně vést vyšetřování. S ohledem na toto tvrzení dodal MTS důkazy o tom, že se Senussim bylo ve vazbě špatně zacházeno ze strany státních orgánů. Především mu nebylo umožněno komunikovat se svým týmem obhajoby v řízení před libyjskými orgány. Dále obhájce namítal, že libyjské soudní řízení není nezávislé a nestranné.

Odvolací senát ovšem může posuzovat pouze to, zda přípravný senát v rozhodnutí nechyboval při svém

Mapa Libye s významnými událostmi libyjské revoluce; zdroj: Rafiq, Flickr.

uvážení (právně, fakticky nebo procesně). Pokud zjistí, že nikoli, do jeho uvážení nezasahuje. K tomu došlo i v tomto případě. Nicméně odvolací senát alespoň objasnil, že může nastat situace, kdy porušení práv podezřelé či obviněné osoby je natolik do očí bijící (*egregious*), že řízení před MTS přípustné bude. Takovou situací může být například fingované řízení, které není ovládáno zásadou spravedlivého procesu, ale které prvoplánově míří výlučně k potrestání obviněného. Takové řízení jde proti základnímu smyslu soudního řízení.

Tento pohled nastíněný odvolacím senátem odpovídá principu pozitivní komplementarity. To znamená, že Soud může, v rámci splnění podmínky neochoty a neschopnosti státu, věc projednat i v případě, že stát sice činný je, avšak není schopen zajistit obviněnému právo na spravedlivý proces, tak jak je garantují mezinárodní lidskoprávní dokumenty (např. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech).

Soudkyně Anita Ušacka z Lotyšska ovšem vydala separátní stanovisko, ve kterém se vymezila proti argumentaci senátní většiny. Uvedla, že nesouhlasí s tím, aby v řízení o přípustnosti musela Libye prokazovat svou schopnost vykonat spravedlivý proces. To by totiž Soud postavilo naroveň lidskoprávním soudům. Ušacka považuje za absurdní, aby MTS posuzoval dodržování práva na spravedlivý proces v ještě neukončeném trestním řízení. MTS by měl respektovat státní suverenitu a měl by se spokojit s *bona fide* vyšetřováním či stíháním národními orgány, tedy stíháním v dobré víře.

Rozhodnutí odvolacího senátu ve věci Senussi bohužel nedává bližší návod k tomu, které konkrétní standardy lze považovat za dostačující pro výkon spravedlivého procesu. Odvolací senát uvedl, že toto se bude muset posuzovat případ od případu. Lze tedy očekávat, že na vyjasnění této otázky si budeme muset počkat ještě několik let, až Soud na toto téma vytvoří dostatečnou judikaturu.

Poznámky:

[1] Princip komplementarity je obecně vyjádřen v desátém odstavci preambule Římského statutu: „Zdůrazňujeme, že Mezinárodní trestní soud ustavený podle tohoto Statutu bude komplementární vůči národním trestním jurisdikcím,“ a dále v čl. 1: „Soud ... má komplementární úlohu vůči národním trestním jurisdikcím.“

[2] Blíže viz čl. 17 odst. 1 Římského statutu.

[3] V době rozhodování přípravného senátu byl Kaddáfí zadržován místními milicemi v Zintanu. Libye nebyla schopná zajistit jeho transfer do státního zařízení v Tripolisu. Kaddáfí je držen v Zintanu od listopadu 2011 do současnosti.

Muammar Kaddáfí, zdroj: U.S. Navy (ID 090202-N-0506A-402), Wiki.

Zdroje:

Decision on the admissibility of the case against Saif Al-Islam Gaddafi, The Pre-Trial Chamber I, The International Criminal Court, 31. května 2013, (<http://icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1599307.pdf>).

Decision on the admissibility of the case against Abdullah Al-Senussi, The Pre-Trial Chamber I, The International Criminal Court, 11. října 2013, (<http://icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1663102.pdf>).

Dissenting Opinion of Judge Anita Usacka, Judgment on the appeal of Libya against the decision of Pre-Trial Chamber I of 31 May 2013 entitled „Decision on the admissibility of the case against Saif Al-Islam Gaddafi“, The Appeals Chamber, The International Criminal Court, 21. května 2014 (<http://icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1779879.pdf>).

Judgment on the appeal of Libya against the decision of Pre-Trial Chamber I of 31 May 2013 entitled „Decision on the admissibility of the case against Saif Al-Islam Gaddafi“, The Appeals Chamber, The International Criminal Court, 21. května 2014, (<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1779877.pdf>).

Judgment on the appeal of Mr Abdullah Al-Senussi against the decision of Pre-Trial Chamber I of 11 October 2013 entitled „Decision on the admissibility of the case against Abdullah Al-Senussi“, The Appeals Chamber, The International Criminal Court, 24. července 2014, (<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1807073.pdf>).

Separate Opinion of Judge Anita Usacka, Judgment on the appeal of Mr Abdullah Al-Senussi against the decision of Pre-Trial Chamber I of 11 October 2013 entitled „Decision on the admissibility of the case against Abdullah Al-Senussi“, The Appeals Chamber, The International Criminal Court, 24. července 2014, (<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1807108.pdf>).

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Omezení svéprávnosti – ochrana či porušení lidských práv?

Martina Grochová

Institut omezení či zbavení svéprávnosti (dříve způsobilosti k právním úkonům) je dlouhodobě předmětem diskuzí, a to nejen v českém prostředí, kde se o něm hodně mluvilo v souvislosti s účinností nového občanského zákoníku. Vzhledem ke své citlivosti vzbuzuje téma omezení či zbavení svéprávnosti zájem laické i odborné veřejnosti a často také neziskových organizací [1]. Tento institut, jenž má sloužit zejména k ochraně zájmů osoby, která je omezena na svéprávnosti a jejího okolí, představuje nepochybně velmi závažný zásah do života jednotlivce a do jeho soukromí. Aby se ochrana jedince neproměnila neopatrným postupem příslušných orgánů v závažné porušení lidských práv, které může mít nenapravitelný dopad na život dotčeného, je třeba, aby soudy věnovaly mimořádnou pozornost všem faktorům, které mohou mít pro rozhodnutí ve věci význam. Právě tomu se věnoval Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) v nedávném rozsudku *Ivinović proti Chorvatsku* [2].

V projednávaném případě byla stěžovatelka omezena národními soudy na svéprávnosti, přičemž jí bylo

do budoucna znemožněno nakládat s finančními prostředky a dalším majetkem a dále byla omezena v rozhodování o svých léčebných procesech. Chorvatské soudy se opřely téměř výlučně o jediný znalecký posudek dvou psychiatrů. Tvrzením stěžovatelky, že dluhy za nájemné a energie, které byly důvodem k podnětu k omezení její svéprávnosti, ve skutečnosti způsobil její syn, se soudy nezabývaly.

ESLP zdůraznil závažnost zásahu, který omezení svéprávnosti pro jedince představuje a uvedl, že z tohoto důvodu je prostor pro uvážení (*margin of appreciation*) jednotlivých států omezen a je třeba přísně přezkoumávat, zda soudní proces proběhl striktně v souladu s národními i mezinárodními standardy. Ke zbavení nebo omezení osoby na svéprávnosti může dojít jen v těch nejzávažnějších případech, kdy jiný prostředek nepostačí k dosažení cíle – tedy k ochraně jednotlivce. Je třeba velmi pečlivě zkoumat veškeré relevantní faktory.

V daném případě chorvatské soudy nedostály standardům, které pro ně plynou z lidskoprávních závazků. ESLP jim zejména vytkl, že své rozhodování založily převážně na znaleckém posudku. Přestože lékařská dokumentace hraje v obdobných případech zásadní

Budova ESLP, zdroj: Council of Europe.

roli, nemůže soud bez dalšího přejmout názor znalce. Znalec je totiž lékařem, nikoliv právníkem, a jako takový proto není povolán k rozhodování o zbavení či omezení na svéprávnosti. K takovému rozhodnutí je povolán pouze soudce, jehož úkolem je pečlivě vážit veškeré faktory a protichůdné zájmy a na základě svého uvážení dospět k rozhodnutí. ESLP dále kritizoval, že se národní soudy nezabývaly námitkami stěžovatelky, že její dluhy způsobil syn, který měl přístup k jejímu bankovnímu účtu, a nevážily, zda by zamýšleného cíle nebylo možné dosáhnout mírnějšími prostředky. Vzhledem ke všemu výše uvedenému ESLP shledal, že bylo porušeno právo stěžovatelky na soukromý život.

Jaká je situace v České republice?

V České republice je citlivý institut omezení či zbavení svéprávnosti upraven v novém občanském zákoníku, který přinesl oproti předchozí úpravě výrazné změny [3]. Mezi nejzávažnější patří zejména to, že nadále nelze osobu zcela zbavit svéprávnosti, ale lze ji na svéprávnosti pouze omezit. Kromě omezení svéprávnosti hovoří nový občanský zákoník také o nápomoci při rozhodování a zastoupení členem domácnosti. Právě tyto instituty mohou být mírnějšími prostředky k dosažení téhož cíle, jaký sleduje institut omezení svéprávnosti. Jejich zavedení do českého právního řádu tak může přispět ke konformitě české praxe s judikaturou ESLP.

Podle některých však ani úprava, kterou přinesl nový občanský zákoník, jako záruka dodržování lidských práv osob s postižením nepostačí. Ještě skeptičtěji se pak například Liga lidských práv staví k připravované novele občanského zákoníku, která má přinést i dílčí změny úpravy omezení svéprávnosti [4]. Kritizuje například prodloužení maximální doby, po kterou může být dle návrhu novely člověk omezen na svéprávnosti ze tří na pět let [5].

Bude nová úprava omezení svéprávnosti krokem k posílení ochrany lidských práv osob s postižením, a tedy i krokem k větší konformitě české praxe s judikaturou ESLP? Nebo zůstane pouhou formální změnou právní úpravy bez většího efektu na praxi českých soudů? To ukáže teprve čas.

Poznámky:

[1] Problematikou omezení svéprávnosti se v České republice zabývá například Liga lidských práv: <http://llp.cz/temata/zdravotnictvi/prava-lidi-s-postizenim/>. Na mezinárodní úrovni můžeme zmínit například Centrum advokacie duševně postižených: <http://www.mdac.info/en/about>.

[2] *Ivinović proti Chorvatsku*, rozsudek ESLP ze dne

Smekal a Šipulová k moci mezinárodních lidskoprávních soudů

Hubert Smekal a Katarína Šipulová publikovali článek „DH v Czech Republic Six Years Later: On the Power of an International Human Rights Court to Push through Systemic Change“, který vyšel v prestižním impaktovaném časopisu *Netherlands Quarterly of Human Rights*. Autoři se věnovali identifikaci faktorů, které přispívají, či naopak ztěžují provedení rozsudků mezinárodního lidskoprávního soudu.

18. září 2014, stížnost č. 13006/13.

[3] Srov. §§ 55-65 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a § 10 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

[4] Zpráva ministerstva spravedlnosti o připravovaných změnách v novém občanském zákoníku:

<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=2375&d=337646>

[5] Novela oslabující práva osob s postižením má přednost před řešením opravdových problémů. Liga lidských práv. Dostupné z: <http://llp.cz/2014/09/novela-oslabujici-prava-osob-s-postizenim-ma-prednost-pred-reenim-opravdovych-problemu/>.

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Právo na soukromí vs. svoboda projevu

Lukáš Hoder

Soudní dvůr EU v květnu kontroverzně rozhodl, že na internetu (do jisté míry) existuje „právo být zapomenut“. Pokud jsou údaje o vás na internetu nepřiměřené nebo nepodstatné, máte po jisté době právo se domáhat, aby na ně například Google neodkazoval. Od května přitom došlo na frontě „práva být zapomenut“ k vývoji, který vyvolal pochybnosti o rovnováze práva na soukromí a svobody projevu v Evropě.

Spor rozhodovaný Soudním dvorem původně začal ve Španělsku. Jistý pan Costeja González žaloval španělskou odnož společnosti Google, protože Google dodnes odkazoval na informaci, že v 90. letech neplatil sociální pojištění. Španělský soudce se s případem obrátil na Soudní dvůr a zeptal se, zda se na tento případ použije evropská směrnice o ochraně osobních údajů a zda v tomto případě převáží právo na soukromí nebo svoboda slova. Soudní dvůr EU na první otázku odpověděl kladně a následně upřednostnil právo na soukromí.

Nejasné hranice

Aby se na španělský případ mohla Směrnice o ochraně osobních údajů vztahovat, muselo v posuzovaném případě dojít k „zpracování osobních údajů“, a to subjektem, který údaje zpracovává v rámci provozovny na území členského státu (včetně poboček a dceřiných společností).

Směrnice o ochraně osobních údajů definuje zpracování osobních údajů velmi široce a Google se do ní snadno vešel. Problematické bylo spíše to, že žalovnou stranou byla španělská dcera americké společnosti Google Inc., tedy společnost Google Spain, která však žádné zpracování údajů sama neprovádí. Google Spain se totiž primárně věnuje marketingu. Tento problém Soudní dvůr překročil odkazem na preambuli Směrnice, která vyjadřuje záměr působnost směrnice spíše rozšiřovat než zužovat. Google Spain totiž nedělá „pouhý“ marketing, ale, jak Soudní dvůr uvedl, zajišťuje také „podporu prodeje a prodej reklamního prostoru nabízeného uvedeným vyhledávačem, který slouží k zajištění výnosnosti služby nabízené uvedeným vyhledávačem“. Podle Soudního dvora jsou zpracování osobních údajů a činnost Google Spain významně provázané, tedy Směrnicí lze vztáhnout i na španělskou odnož americké společnosti Google.[1]

Problém pro Soudní dvůr nepředstavoval ani fakt, že stěžovatel žaloval webový vyhledávač, a nikoliv webovou stránku obsahující onu informaci. Soudní dvůr k této věci uvedl, že regulace vyhledávače je v tomto případě rozumná a efektivní, a vede k cíli zamýšlenému Směrnicí, tedy k ochraně soukromí.

Co se týče finální otázky, zda odkazováním na nepřijemné informace na internetu může dojít k porušení práva na soukromí, soudní dvůr odpověděl ano – musí se totiž vyvažovat právo na soukromí a právo na přístup k informacím, a zároveň je třeba vzít v úvahu faktor času. Každý tak může požadovat odstranění odkazu na „nepřiměřené“ nebo „nepodstatné“ informace, které „jsou uchovávány po dobu delší, než je nezbytně nutné. ... Rovnováha bude záviset v konkrétních případech na povaze dotčené informace a její citlivosti v souvislosti se soukromím subjektu údajů, jakož i na zájmu veřejnosti mít k této informaci přístup, jenž se může lišit zejména v závislosti na úloze, kterou má subjekt údajů ve veřejném životě.“

Legální „balkanizace“ internetu

Legálně-technické otázky se hned po zveřejnění rozsudku samozřejmě začaly vrstvit jedna na druhou. Týká se judikát pouze vyhledávání osobních jmen?[2] A co třeba Wikipedia? Ta má také vlastní „search engine“ nebo jde o něco jiného? A dále, může evropský soud regulovat jen výsledky zobrazované na evropských verzích Googlu (např. google.cz) nebo i na americkém google.com? Mohou se o svá práva hlásit jen Evropané?

Když odhlédneme od otázky soukromí vs. svoboda slova, jedním z důsledků rozsudku může být další balkanizace světového internetu. Ostatně v Číně se při zadání slov „náměstí Nebeského klidu“ (což je místo masakru čínských demonstrantů v roce 1989) také nezobrazí relevantní odkazy, které uvidíte například v USA. Evropa tedy půjde také svoji cestou a některé odkazy bude mazat? Na evropský rozsudek už stihl reagovat jeden kanadský soud, který rozhodl, že Google musí vymazat odkaz na jisté padělané zboží, a to nejen na Google.ca, ale ve všech svých verzích na celém světě. V Rusku, Číně a Jižní Koreji se v reakci na evropský rozsudek vedou podobné debaty. Je „internet bez hranic“ v ohrožení?

On-line formulář

Společnost Google vzápětí po vydání rozsudku připravila on-line formulář pro podávání žádostí

o „zapomenutí“. Ve formuláři je potřeba vyplnit, dle práva jaké země se žádost podává, jméno, odkaz na URL adresu, která má být odstraněna a důvody pro odstranění. Nakonec se do formuláře musí nahrát obrázek občanského průkazu žadatele.

Pozitivní výsledek vaší žádosti samozřejmě není zaručen a navíc, jak bylo uvedeno už výše, ohledně konkrétních technických detailů rozsudku zatím není zcela jasno. Pokud se svojí žádostí u Googlu nespějete, zřejmě bude možné se v případě ČR obrátit s „odvoláním“ na Úřad pro ochranu osobních údajů nebo na soud, jak naznačil ve svém rozsudku Soudní dvůr EU.

Svoboda slova na ústupu?

Kam se španělským rozsudkem posunula rovnováha mezi svobodou slova a ochranou soukromí v Evropě a kdo v konkrétních případech bude rozhodovat? Opravdu je vhodné nechávat rozhodování na soukromé společnosti? Google se totiž chopil šance a díky rozsudku se stal arbitrem, jež nyní rozhoduje, které webové odkazy ze svého vyhledávání vymaže a které nikoliv. Ostatně, s trochou přehánění, evropský Google nyní vypadá jako ten čínský před několika lety. Při vyhledávání se totiž na konci obrazovky objeví upozornění, že „některé výsledky mohly být odstraněny na základě zákona EU o ochraně údajů.“ Poněkud „vtipné“ v této souvislosti je, že jak čínské, tak i evropské, orgány Google tlačily k tomu, aby takové upozornění u výsledků vyhledávání neuváděl. V Číně myslím uspěly. Mezitím „mazací“ formulář Googlu vyplnilo asi 90 tisíc žadatelů a asi 50 % z nich uspělo, přičemž spory o konkrétní výmazy už samozřejmě začaly.

V současnosti se Google, Microsoft a Yahoo radí s EU, jak celý proces mazání

zefektivnit, a Evropská komise připravuje návrh nové směrnice, která prý jde v ochraně soukromí na evropském internetu ještě dál.

Zdroje:

[1] Vojtěch Bartoš, Právo být zapomenut? Spíš právo na rozmazané vzpomínky..., *Jiné právo*, 31. května 2014 (<http://jinepravo.blogspot.cz/2014/05/vojtech-bartos-pravo-byt-zapomenut-spis.html>).

[2] Danny Sullivan, The EU's Right To Be Forgotten Is A Mess & How Google's Making It Worse, 4. července 2014 (<http://searchengineland.com/eu-right-forgotten-mess-google-195813>).

CALL FOR PAPERS. 150 let mezinárodního humanitárního práva

Datum konání. 7. listopadu 2014

Místo. Právnická fakulta UK v Praze

Výzkumné centrum pro lidská práva (UNCE) při Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze si Vás dovoluje pozvat na konferenci **150 let mezinárodního humanitárního práva**, která se uskuteční dne 7. listopadu 2014 v budově PF UK v Praze. Akce se koná u příležitosti letošního 150. výročí přijetí první *Ženevské úmluvy o zlepšení osudu raněných příslušníků ozbrojených sil v poli* (1864) a loňského 150. výročí založení *Mezinárodního výboru Červeného kříže* (1863). Obě události zahájily vývoj mezinárodního humanitárního práva, někdy také nazývaného právo ozbrojených konfliktů, které reguluje průběh ozbrojených konfliktů a chrání jejich oběti. Cílem konference je zamyslet se nad tím, jak se mezinárodní humanitární právo za 150 let své existence postupně měnilo a přizpůsobovalo novým podobám ozbrojených konfliktů a nakolik byly tyto změny dostatečné.

Program bude rozdělen do **dvou sekcí**. První sekce se zaměří na historický vývoj a proměny mezinárodního humanitárního práva. Druhá sekce se bude věnovat současným výzvám, jež před mezinárodním humanitárním právem stojí. Jednotlivé příspěvky by se mohly věnovat např. následujícím otázkám:

- Role Mezinárodního výboru Červeného kříže kdysi a dnes;
- Mezinárodní humanitární právo a právo lidských práv;
- Aplikace mezinárodního humanitárního práva v nových typech ozbrojených konfliktů zmezinárodnělé konflikty, transnacionální konflikty aj.);
- Mezinárodní humanitární právo a nové technologie (drony, kybernetická válka aj.);
- Váleční uprchlíci – regulace z pohledu mezinárodního humanitárního práva;
- Stíhání válečných zločinů – proměny právní úpravy;
- Vliv Mezinárodních trestních tribunálů a Mezinárodního trestního soudu na vývoj mezinárodního humanitárního práva.

Návrhy příspěvků se stručným abstraktem (maximálně jedna stránka) zasílejte do 19. října 2014 na e-mail bilkova@prf.cuni.cz.

Text příspěvků není třeba odevzdat před konáním konference. Výstupem konference bude kolektivní monografie vydaná z prostředků projektu UNCE.

Viktor Orbán a stav maďarské demokracie

Petra Nováčková

Tento podzim si Maďarsko stejně jako další státy střední Evropy připomene výročí čtvrt století od pádu komunismu a počátku budování demokratických společností. I přes nesporné úspěchy procesu demokratické transformace je v kontextu tohoto výročí dobré připomenout, že tento proces transformace není v žádném případě u konce a tyto relativně nové demokratické systémy jsou poměrně křehké. Tato nejistá stabilita zemí střední Evropy je možná nejlépe viditelná právě v případě Maďarska, které se od nástupu vlády premiéra Viktora Orbána v roce 2010 postupně vzdaluje liberálně demokratickým principům.

Vláda maďarské konzervativní strany Fidesz v čele s premiérem Orbánem se dostala k moci v roce 2010 a díky dvoutřetinové většině v parlamentu disponovala možností k prosazení řady kontroverzních zákonů. Jedním z prvních problematických kroků byla změna mediálního zákona, díky které se výrazně zvýšila možnost kontroly médií státem. Mezi mnohé další kontroverzní kroky patří mimo jiné také plošné udělování občanství lidem maďarského původu žijícím v zahraničí, které ve svém důsledku vyostřilo už tak ne příliš dobré slovensko-maďarské vztahy a navíc vzbudilo diskuse o tom, zda tento krok není především taktikou Fideszu, jak získat hlasy těchto nových občanů v nadcházejících parlamentních volbách.

S parlamentními volbami, které proběhly letos v dubnu a ve kterých Fidesz v čele s Viktorem Orbánem drtivě zvítězil a znovu získal dvoutřetinovou parlamentní většinu (mimořádně také díky hlasům Maďarů žijících v zahraničí), se pojí i další kritizovaná reforma, kterou byla změna volebního systému. Díky této změně se totiž Fideszu podařilo udržet dvoutřetinovou většinu v parlamentu, kterou by za předpokladu stálého fungování starého volebního systému ztratil. Zde je nutné dodat, že vláda Viktora Orbána nebyla první, kdo přišel s myšlenkou změny volebního systému a základy této reformy byly položeny už během předchozí levicově orientované vlády. Faktem také je, že Fidesz se díky neexistenci relevantní opozice stále těší velké podpoře obyvatel a i přesto, že by bez změny volebního zákona pravděpodobně dvoutřetinovou většinu znovu nezískal, volby by bezesporu vyhrál i tak.

V tomto kontextu se nabízí otázka, z čeho pramení Orbánova popularita. Z velké části tu zřejmě hraje roli vládní populismus, důraz na ekonomické benefity, na které ekonomickou krizí silně zasažené Maďarsko dobře slyší a v neposlední řadě také rostoucí popula-

rita radikálně pravicové strany Jobbik [1], proti které působí Orbánova vláda poměrně umírněně. Navíc se řada obyvatel obává, že by slabé opoziční strany nebyly schopné držet Jobbik na uzdě tak, jako se to daří Fideszu, a podporují tedy Orbánovu vládu jako menší zlo. Opoziční strany si nicméně kromě změny volebního systému stěžovaly také na nerovný přístup k médiím během kampaně, což do jisté míry potvrzuje i názor OECD [2].

Ať už tedy považujeme poslední maďarské volby za legitimní či ne, hlavní otázkou je, jaký bude postup Orbánovy vlády v dalším volebním období. V červenci proběhly médií úryvky Orbánova projevu ke studentům, ve kterém zazněla silná kritika liberálních demokracií, které už nejsou „globálně kompetitivní“, vyzdvihování ruského, tureckého a čínského modelu a především myšlenka budování „iliberálního státu“. Z projevu není zcela jasné, jaké jsou charakteristiky iliberální demokracie, nicméně už pojem samotný spolu se silným důrazem na budování silného národního státu, který v rámci projevu několikrát zazněl, silně evokuje pokračování autoritářských tendencí.

I přesto, že momentální kritická politická i bezpečnostní situace v jiných částech světa logicky odpoutává od dění v Maďarsku pozornost, jeho úplná ignorace by se mohla v budoucnu vymstít, a to především z pohledu relativně křehkého demokratického vývoje středoevropského regionu.

Poznámky:

[1] V posledních volbách v dubnu 2014 získal Jobbik 20,5 % hlasů, což znamená oproti předchozím volbám v roce 2010 nárůst o zhruba 4 %.

[2] Dunai, Marton. How Hungary's government shaped public media to its mould. Reuters, 19. února 2014 (<http://www.reuters.com/article/2014/02/19/us-hungary-media-insight-idUSBREA1I08C20140219>).

Zdroje:

Financial Times (2014): Viktor Orbán reelected in hungarian landside. <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/93e64bde-be21-11e3-961f-00144feabdc0.html?siteedition=intl>.

Prime Minister Viktor Orbán speech (2014): <http://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches/prime-minister-viktor-orban-s-speech-at-the-25th-balvan-yos-summer-free-university-and-student-camp>.

The Guardian (2013): Eastern European autocrats pose new test for democracy: <http://www.theguardian.com/world/2013/aug/13/eastern-europe-autocrats-return-test-democracy>.

4) Česká republika a lidská práva

Stručně k absenci odborné debaty v kauze muslimských šátek

Miroslav Knob

Kauza muslimských šátek koncem prázdnin rozvířila veřejnou debatu v České republice a zajistila, že okurková sezona se nedostala ke slovu ani poslední srpnové dny. Podstatou celé kauzy je jednání střední zdravotnické školy v Praze, kde byla studentka ze Somálska nucena ukončit studium poté, co jí nebylo dovoleno nosit na hlavě během výuky hidžáb (druhá studentka ze Somálska se na stejné škole nejprve zákazu podvolila, avšak následně studium taktéž ukončila).

V celé debatě, která se k problematice v českých médiích vedla[1], však velmi výrazně zapadla jedna podstatná okolnost, která je však pro pochopení celého dosavadního průběhu kauzy stěžejní – veřejná ochránkyně práv Anna Šabatová ještě ve věci nevydala svoje stanovisko.

Celou kauzu rozvířilo vydání článku v Lidových novinách, dle kterého „v interním dokumentu, který se LN podařilo získat“ stojí, že ombudsmanka považuje jednání školy za nepřímou diskriminaci[2]. Samotná ochránkyně se k problematice odmítla vyjádřit, jelikož její šetření ještě nebylo v té době ukončeno a čekalo se na reakci dotčeného orgánu, tedy školy[3].

Veškerá debata byla zpočátku vedena pouze v laické rovině. Tento postřeh ovšem není nijak překvapivý, již s ohledem na skutečnost, že stanovisko veřejné ochránkyně práv, s jehož obsahem by snad bylo možné určitou odbornou polemiku vést, stále nebylo vydáno (ke dni 20. září 2014). Pouze podrobná odborná argumentace může osvětlit závěry veřejné ochránkyně práv. Jedná se především o samotný koncept nepřímé diskriminace, který je pro širší veřejnost poměrně obtížně uchopitelný, dále o obsáhlou rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva, komparativní specifika právní úpravy v České republice a další faktory.

Po dvou dnech od původního článku v Lidových novinách se Anna Šabatová stručně vyjádřila formou tiskové zprávy[4], v níž uvedla některé velmi stručné právní závěry, které ve stručných konturách naznačují směr právního uvažování ombudsmanky a jejího týmu. Přesto je zcela zřejmé, že finální právní argumentace bude mnohem obsáhlejší.

To, že veřejná a mediální debata není doprovázena debatou odbornou, považují zejména ve vztahu ke stanoviskům veřejného ochránce za významný problém. Síla

institutu ombudsmana spočívá především ve váze a přesvědčivosti jeho argumentů, a to nejen na poli komunikace s širokou veřejností, ale i na poli odborném. Právní závěry Kanceláře veřejného ochránce práv v takto společensky významných kauzách by se měly stát předmětem analýzy a diskuze především ze strany akademické obce. Pokud dojde k široké shodě na poli odborném, bude posílena pozice ochránce i na poli veřejném.

Je v podstatě jisté, že problematika soužití s muslimkou menšinou bude v českém veřejném prostoru rezonovat stále. Stanovisko veřejné ochránkyně práv bude velmi významným odborným příspěvkem do této debaty, doufáme tedy, že neujde patřičné pozornosti odborné obce a dočká se odpovídající reakce. Problém nošení náboženských symbolů ve veřejném prostoru si odbornou pozornost dozajista zaslouží a bylo by škoda, pokud by se celá komplexní problematika redukovala na komunikaci prostřednictvím bulvárních titulků a jednovětých politických proklamací.

Anna Šabatová, zdroj: Anna Šabatová.

Poznámky:

[1] Kauze se věnovaly v podstatě všechny hlavní české zpravodajské servery, názory politické reprezentace mapovaly Lidové noviny v článku Šátky ve školách? ‚Ať se ombudsmanka projde v bikinách v Saudské Arábii‘, dostupné online na http://www.lidovky.cz/at-se-zkusi-ombudsmanka-projit-v-bikinach-po-saudske-arabii-vzkazal-gazdik-ltc-/zpravvy-domov.aspx?c=A140827_160507_ln_domov_ml.

[2] *Verdikt ombudsmanky Šabatové: Muslimky mohou nosit šátky v českých školách*, dostupné online na http://www.lidovky.cz/verdikt-ombudsmanky-sabatove-muslimky-satky-ve-skolach-nosit-mohou-lgh-/zpravvy-domov.aspx?c=A140826_144246_ln_domov_mct.

[3] Tamtéž.

[4] Škola nemůže zcela zakázat nošení křížku ani muslimského šátku nezahalujícího tvář a znemožnit tak přístup ke vzdělání, dostupné online na <http://www.ochrance.cz/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2014/skola-nemuze-zcela-zakazat-noseni-krizku-ani-muslimskeho-satku-nezahalujiciho-tvar-a/>.

Evropská komise zvedla téma diskriminace romských žáků

Ladislav Vyhnánek

O tématu diskriminace romských žáků neinformujeme v Bulletinu poprvé a – jak naznačuje i poslední vývoj – s největší pravděpodobností ani naposled. Na konci září se totiž Evropská komise rozhodla zahájit řízení s Českou republikou předsoudní řízení ve věci diskriminace romských žáků v českém vzdělávacím systému [1]. O samotném problému diskriminace romských dětí a situaci v České republice po rozhodnutí *D. H. proti České republice* pravděpodobně není nutné čtenáře znovu informovat. Pokusme se však zamyslet nad tím, jak může vývoj tohoto problému ovlivnit právě zmíněný krok Komise.

V prvé řadě je třeba předeslat, že není ani zdaleka jisté zda bude Česká republika čelit žalobě pro porušení unijního práva před Soudním dvorem Evropské unie. Evropská komise totiž prozatím pouze zpravila Českou republiku o zahájení řízení ve smyslu čl. 258 SFEU; nyní bude následovat fáze, v níž se Česká republika bude snažit svůj postup vysvětlit obhájit či přizpůsobit požadavkům Komise. Teprve následně – nebude-li Evropská komise s výsledkem tohoto poměrně neformálního procesu spokojena – může přijít na řadu zpracování odůvodněného stanoviska či případně i podání žaloby k Soudnímu dvoru.

Na druhé straně však i zahájení předsoudního řízení naznačuje, že Evropská komise považuje situaci v České republice za problematickou. Proto rozhodnutí komise přivítala celá řada nevládních organizací [2], z nichž některé již dříve Evropskou komisi k řešení problému vyzývaly. Amnesty International a spolupracující nevládní organizace tak již před více než rokem vydaly výzvu adresovanou i evropským orgánům, podle níž Česká republika není – navzdory vnitřní i vnější kritice – dlouhodobě schopna problematiku diskriminace romských žáků řešit [3]. Zároveň tato výzva obsahovala argumentaci, podle níž se postup České republiky dostal do rozporu s právem EU, konkrétně pak zejména s čl. 21 odst. 1 Listiny základních práv EU a s „rasovou“ směrnicí č. 2000/43/EC [4]. Samotná Komise zatím obsah komunikace s Českou republikou blíže (nad rámec toho, že se skutečně dotýká diskriminace romských žáků) nespecifikovala, avšak dá se očekávat, že její argumentace bude s citovanou výzvou sdílet celou řadu společných bodů.

Byť tento krok Evropské komise nepochybně sám problematickou situaci v České republice nevyřeší, lze si od něj nepochybně slíbit několik věcí. V prvé řadě se sluší zdůraznit, že – při vši úctě k systému Rady Evropy – tlak ze strany Evropské komise a hrozba soudního řízení před Soudním dvorem mohou mít na činnost českých orgánů

větší vliv než dosavadní vnitrostátní i zahraniční kritika; právě tento tlak může české orgány přinutit k přijetí nepopulárních opatření či vůbec ke zvýšení aktivity při hledání řešení. V žádném případě však nelze očekávat, že by Česká republika stihla Komisi vyhovět příliš brzy. Na rozdíl od celé řady jiných předsoudních řízení totiž Komise nenutí Českou republiku „pouze“ k přijetí určitého právního předpisu (právě k přijetí antidiskriminačního zákona tlak ze strany Komise ve stejném typu řízení přispěl), nýbrž k zavedení systémových změn, jejichž vhodnost a efektivita může být stěží předem odhadována. I pokud by však neformální řízení před Komisí k bezprostřednímu přijetí systémové změny v oblasti vzdělání romských dětí nevedlo, lze iniciaci řízení vnímat jak impuls, který znovu rozprouďí debatu o situaci romských dětí v českém vzdělávacím systému. V každém případě budeme reakci české vlády – ať již půjde o reakci prostřednictvím slov či činů – netrpělivě očekávat a o případném vývoji budeme na stránkách Bulletinu informovat.

Poznámky:

[1] Open Society Foundations. *Brussels Takes Action against Czech Republic over Roma School Discrimination*. Dostupné na: <http://www.opensocietyfoundations.org/press-releases/brussels-takes-action-against-czech-republic-over-roma-school-discrimination>.

[2] *European Commission's Action against Czech Republic for Discrimination in Schools is a Victory for Rights, Justice and Roma*. Dostupné na: http://www.amnesty.eu/en/news/press-releases/all/european-commission-s-action-against-czech-republic-for-discrimination-in-schools-is-a-victory--0784/#.VCqvLfl_tlb.

[3] Amnesty International. *The Czech Republic's Discriminatory Treatment of Roma Breaches EU Race Directive*. Dostupné na: http://www.amnesty.eu/content/assets/doc2013/czech_roma_submission_190413_final.pdf (str. 15 a násl.)

[4] *Ibid.*, s. 18.

Budova Evropské komise v Bruselu, zdroj: Jlogan, wikipedia

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Veronika Bazalová – Michaela Kotalíková

Vnitrostátní právo

- Kozák, V.: Paliativní péče a její možné dopady do trestního práva. Trestní právo 3/2014.
- Podrazil, P.: Detence člověka v zařízení sociálních služeb. Právní rozhledy 15-16/2014.
- Šimke, S.: Domácí násilí ve společnosti. Trestní právo 3/2014.

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

- Nagy, P.: Boj proti financování mezinárodního terorismu aneb případ Kadi opět před Soudním dvorem EU. Trestněprávní revue 9/2014.

Politologie, mezinárodní vztahy, zahraniční politika

- Hloušek, V., Strapáčová, M.: Budování státu a národa v podmínkách postkonfliktní rekonstrukce Kosova. Středoevropské politické studie 2-3/2014.
- Šmíd, T.: Organizovaným zločin a terorismus v postsovětském Čečensku. Mezinárodní vztahy 3/2014.
- Waisová, Š.: Environmentální spolupráce v konfliktních oblastech. Mezinárodní vztahy 3/2014.

22. říjen v 16:00

Fakulta sociálních studií Brno

Konference „Zločin agrese“

Srdečně vás zveme na konferenci ke zločinu agrese, které se zúčastní také soudce Mezinárodního trestního soudu **Robert Fremr**. Akce se odehraje ve středu 22. října 2014 od 16 hodin v aule FSS ve spolupráci Centra pro lidská práva a demokratizaci a Právnické fakulty MU. Na konferenci vystoupí mimo soudce Fremra rovněž **Petr Válek**, ředitel Mezinárodněprávního odboru Ministerstva zahraničních věcí, a experti z Univerzity Karlovy (**Milan Lipovský**), Masarykovy univerzity (**Jan Lhotský**) a Univerzity Palackého (**Ondřej Sváček**).

Předběžný program: www.centrumlidskaprava.cz/pozvanka-na-konferenci-ke-zlocinu-agrese.

www.centrumlidskaprava.cz

Centrum
pro lidská práva
a demokratizaci

Bulletin vydává Centrum pro lidská práva a demokratizaci
Adresa redakce Hubert Smekal, Joštova 10, 602 00 Brno, Česká republika
e-mail hsmekal@fss.muni.cz | webové stránky www.centrumlidskaprava.cz
tel. 549 498 264 | Redakční rada Hubert Smekal (editor), Lukáš Hoder,
Linda Janků, Ladislav Vyhnaněk | Sazba Tomáš Janků | ISSN 1804-2392.